
Otiskli jsme před 100 lety

Vážení čtenáři,
předkládáme vám článek publikovaný v našem časopise č. 6/1923. Jedná se o příspěvek Dr. F. Šteidlera „Sibiřská anabase“.

Tento i další historické články si můžete prohlédnout, přečíst nebo stáhnout na webových stránkách našeho časopisu www.vojenskerohledy.cz v nabídce archivu.

VOJENSKÉ ROZHLEDY

ROČNÍK IV.

ČÍSLO 6.

Dr. F. ŠTEIDLER:

Sibiřská anabase.

(K pětiletému výročí.)

Konec května r. 1918 stal se důležitým mezníkem v dějinách ruských legií. Podle usnesení předporad čeljabinského sjezdu ze dne 23. máje t. r. vzala evakuace československých vlaků z Ruska na sebe novou a to čistě vojenskou formu. K otevřenému boji s vojenskou mocí sovětu, proti jejichž úkladům bylo čeljabinské rozhodnutí učiněno, došlo pak o dva dny později, dne 25. máje, kdy počíná se již bojová anabase ruských legií, to jest probíhání si cesty východním Ruskem a po sibiřské magistrále na východ, k moři.

Jak došlo k tomu, že odjíždějící československé vojsko bylo nuceno zaměnit dosavadní klidný železniční transport za válečný pochod a klestiti si proti vůli sovětu silou svých zbraní cestu kupředu? Jak vznikl branný konflikt se sověty? Odpověď na tyto otázky podává nám současná politická situace v Rusku. Evakuace československého vojska do Francie, schválená formálně ruskou bolševickou vládou, octla se tehdy vlivem nepříznivých politických poměrů na mrtvém bodě a samotná existence ruských legií byla velmi vážně ohrožena úklady německo-bolševických nepřátel. Naše politické vedení, představované Odbočkou československé národní rady, snažilo se ze všech sil po celé dva měsíce našeho projezdu územím Ruska a Sibiře, zachovati nejlepší shodu se sovětskou vládou a vyhnouti se úzkostlivě všemu, co by mohlo porušit loyální poměr k sovětům a celkový zdar evakuace. Souhlas bolševiků k propuštění našich vlaků do Vladivostoku vykoupilo si nejprve dobrovolnou částečnou demobilisaci československých eselonů v Penze a v dalším průběhu evakuace přistoupilo i na nové, další odzbrojování, žádané od místních sovětu Sibiře a východního Ruska, za tajného souhlasu moskevské vlády. Všechny tyto až do krajního sebezapření jdoucí ústupky našeho politického vedení byly však marné, neboť úmysly Moskvy nebyly hned od počátku poctivé. Vývoj událostí ukázal jasně, že sovětská vláda dala své svolení k odjezdu a k propuštění československých vlaků jedině proto, že nebylo myslitelné pokusit se již koncem března r. 1918 o násilné odzbrojení 40.000 našich vojáků, přijíždějících po likvidaci bachmačských bojů v plné bojové výzbroji z Ukrajiny do Ruska. Teprve tehdy, když byla podle uzavřené dohody Odbočky a moskevského Sovnarkomu provedena u všech vlaků částečná demobilisace v Penze a vlaky armádního sboru byly roztaženy po železniční trati přes 8000 verst dlouhé, od středního Ruska až do Vladivostoku, vzrostla odvaha Moskvy a přešla brzy v diktátorský tón.

Také vnější i vnitřní politické ohledy nutily Moskvu, aby odkryla v měsíci květnu svůj pravý poměr k našemu vojsku. S jedné strany propouštění československých vojáků ruským územím na

protiněmeckou frontu do Francie bylo zajisté porušováním úmluv brestlitevského míru a dohody rusko-německé a naráželo proto na odpor Němců, s druhé strany opět protirevoluční pikle kozáckého atamana Semenova v Zabajkali a kořistné záměry Japonců na Dálném východě poděšily zejména sibiřské sověty tak, že se bály propouštění naše vlaky na východ, aby tam snad nedošlo na rozkaz dohodových států k seskupení protibolševických sil, jimiž by snadno mohla být svržena velmi nepevná bolševická vláda v městech Sibiře.

Nejlepší rozluštění celé velmi obtížné otázky československé evakuace viděla proto Moskva v tom, pokusí-li se o to, aby rozkladnou agitací proti jízdě do Francie zadržela naše vojáky v Rusku a převedla je k posílení vlastní branné moci do rudé armády. A když i tento pokus zklamal a dvouměsíční agitace československých komunistů, stejně zůřivá jako nemorální, skončila se s velkým fiaskem, využítkovala sovětská vláda, podněcovaná vůdci československých komunistů, nahodilého konfliktu, jenž vznikl v polovině května v Čeljabinsku mezi našimi vojáky a místním sovětem pro německo-maďarské zajatce, aby vydala přísné rozkazy o úplném odzbrojení a rozformování všech částí československého armádního sboru. Naše vojsko mělo na vybranou: buď přejít do ruské rudé armády nebo se dát internovat v zajateckých táborech... Zatím co tyto rozkazy byly tajně sdělovány ústředními orgány sovětské vlády všem místním sovědům při dráze, předstírala Moskva stále velmi starostlivou péči o naši evakuaci. Za pomoci francouzské misie a důvěřivého vedení Odbočky vypracovala plán na urychlení evakuace tím, že by se dosavadní transport přes Sibiř rozdvajil. Do Vladivostoku měly dojet jen ty vlaky, které byly od Omska na východ, všechny ostatní pak měly se obrátit zpět do sovětského Ruska a jeti na Archangelsk a Murmaň.

Vojsko, které jen velmi nerado se podrobovalo příkazům svého politického a vojenského vedení, aby v Penze odevzdalo dobrovolně velkou většinu svých zbraní do rukou bolševiků, jimž naprosto nedůvěřovalo, ostře protestovalo proti všem změnám v dopravě, zeslabujícím ještě více jeho jednotu a sílu, a pověřilo sjezd vojenských delegátů, jenž se sešel koncem května r. 1918 v Čeljabinsku, aby vynaložil vše pro rychlý odjezd celého armádního sboru původním směrem na Vladivostok. Zachycené tou dobou telegramy z Moskvy, svědčící o zrádných úmyslech sovětské vlády, ukázaly jasně, že instinktivní podezření našeho vojska vůči bolševikům nebylo bezpodstatné. Rozhodnutí sjezdových předporad bylo tím ovšem uspišeno.

Po dnech trapné nejistoty a nervósního napětí, v památný den 300letého výročí pražské defenestrace, kterou zahájili r. 1618 naši stavové odboj proti Habsburkům a válku třicetiletou, proneslo i československé vojsko na Rusi své rozhodné slovo proti úmyslům sovětské vlády. Další dobrovolná demobilisace byla zastavena a usneseno jeti do Vladivostoku „vlastním pořádkem“, za samostatného vedení zvláštního Výkonného výboru sjezdu. Duch odboje, vlastní československým legionářům, nezalekl se žádných překážek, žádných obtíží. S bezpříkladnou odvahou rozhodl se náš voják k podniknutí, který neměl obdoby v současné světové válce. Tisíciverstové vzdálenosti, ničím neohraničená fronta takřka do nekonečna se táhnoucí kolem dokola každického eselonu, naprosto žádné zápolí, kde bylo by možno v klidu oddechnout a nabrat nových sil, vojsko, až

na malé výjimky, téměř beze zbraní, kterých se teprve musilo na nepříteli zmocnit, aby si pak jimi probíjelo cestu dál, spolehnuti se výhradně jen na sebe, na svou vůli a krajní napětí všech morálních i fyzických sil — taková byla situace, do níž se sebevědomě pustil československý voják

Byl však již také nejvyšší čas. Celá magistrála byla zatím zmobilisována telegrafickými rozkazy Moskvy proti nám a jednotlivé sověty činily podle svých možností nutná opatření a přípravy k násilnému odzbrojení celého transportu a k znemožnění další evakuace z Ruska.

Již dva dny po čeljabinském rozhodnutí, dne 25. května, objevila se politika sovětské vlády v plném a pravém světle. Moskva zesiluje svůj teror na místní sověty a pokládá každého ozbrojeného Čechoslováka za svého nepřítele. Proto Omský sověť vysílá obrněný vlak s rudou gardou, jenž 25. května přepadává naše eselonu západně od Omska, u stanice Marianovky; téhož dne dochází o něco dříve k boji na nádraží v Mariinsku v gubernii Tomské, kde aktivním vystoupením s naší strany se šťastně zabraňuje podobné historii, jaká se stala u Marianovky, a jež se opakovala druhého dne, 26. května, v Irkutsku, a 27. května u Zlatoustu na Urále. Přepadení československých vlaků skončilo však tragicky ne pro nás, ale pro útočící sověty. Během dvou, tří dnů jest již v ohni celá linie železné dráhy od Penzy ve středním Rusku až po Nižně-Udinsk, západně od Irkutska. Nastává velký a houževnatý boj na ohromné, několik tisíc verst dlouhé frontě o magistrálu, za účelem jejího plného zabezpečení pro náš transport, za spojení se jednotlivých osamělých vlaků v silnější skupiny a pak opět za spojení těchto s velitelským armádním sboru a Výkonným výborem vojska, jenž převzal na čeljabinských předporadách vedení transportu místo Odbočky.

V prvních dnech vystoupení, a vlastně ještě dlouho potom, byl každý velitel eselonu samostatným vojevůdcem. Z absolutní nutnosti, z nevyhnutelného zápasu o život, vznikla i svérázná, samorostlá taktika našich důstojníků i vojáků, jež se v tehdejších poměrech znamenitě osvědčila. Nebylo zapotřebí mnoho plánů, dispozic a rozkazů. Prudkými, obvykle jednorázovými útoky byly při ztrátách poměrně nepatrných potřeby neb aspoň odzbrojeny velké oddíly nepřítele a dobyt tak současně ohromné území kolem značnějších měst podle magistrály. Boje soustředěné na linii železné dráhy a na jejím okolí, měly ovšem již tím svůj zvláštní ráz. Přepadení nepřátelského eselonu, odříznutí jeho ústupu obchvatným manévrem v hlubokém zápolí, rozebrání trati, vyhození mostu, poškození obrněných lokomotiv nebo improvizovaných obrněnců s dělem a kulomety, inscenované srážky vlaků a pod., představuje obvyklý způsob boje, jakým se postupovalo na dráze. K větším bojům docházelo však tam, kde musil být vykonán složitější útok na dobře opevněné posice nepřítele před důležitějšími městskými centry, a tam, kde příroda sama kladla buď močálovitým nebo horským terénem značné překážky našemu postupu. Zákopy ve většině případů nehrály veliké role u našeho vojska, jež mělo z největší části iniciativu boje ve svých rukou a bylo proto převážně útočící. Několikaverstové rozpětí fronty po obou stranách železniční linie umožňovalo velmi snadný obchvat křídel od toho, kdo byl rozhodnější a vojensky zdatnější. Tyto dvě vlastnosti zachránily koneckonců vždy naši situaci proti nepříteli, jemuž nepomohla ani celková, značná číselná převaha, ani terén na některých místech již

od přírody neschůdný a nedobytný. Krajiní nebezpečí, v němž naše vojsko bylo, dodávalo mu i nadlidské odvahy, síly a houževnatosti. Vojenský historik bude jednou ohromen těmi riskantními, ba mnohdy přímo do nemožnosti dobrodružnými operacemi (Bajkal, Kazaň a j.), kterých se naši lidé tehdy odvážili a které plně vyhráli se ztrátami poměrně nevelikými. Oč větší na př. byly ztráty armády japonské, operující později na Dálném východě podle všech pravidel naučené školské taktiky! Málo ukázněné, obyčejně narychlo sebrané hordy ruských a sibiřských bolševiků nemohly přirozeně ani za pomoci bojových německo-maďarských zajatců nebo gardových pluků evropského Ruska odolat bojovným schopnostem československého vojáka, jemuž kritická situace, jak jsem podotkl, zdesateronásobila jeho sílu, a trpěly proto porážku za porážkou, hledající mnohdy svou záchranu dřív, než spatřily kouř našich lokomotiv. Maně připadala na mysl vzpomínka na útek německých křížáků patnáctého věku, přehajících při pouhém rachotu husitských vozů a zádumčivého zpěvu božích bojovníků.

Za dobu tří měsíců, od konce května do počátku září, bylo původního účelu vystoupení plně a vítězně dosaženo. Celá dráha od Volhy až po Vladivostok byla svobodná a volná! Bojové úsilí našeho vojska o dobytí magistrály za účelem evakuace k moři bylo však provázáno současně jinými událostmi historicky mnohem důležitějšími a významnějšími. Vítězství československých zbraní stalo se zároveň, jakž ani jinak býti nemohlo, bezděčným impulsem k politickému převratu, prováděnému od ruských protibolševických stran proti nenáviděné vládě sovětů, zbavené rozbitím rudé gardy hlavní své opory a síly. Vzbudilo-li již samo československé vystoupení svou bezpříkladnou odvahou a kolosálními úspěchy značnou pozornost za hranicemi Ruska, hlavně ovšem u států dohodových, tím větších sympatií nabylo, jakmile se poznalo, že ruský národ, pochopiv příznivou situaci způsobenou naším vystoupením, usiluje za vědomé a nezištné pomoci Čechoslováků o úplné vyvrácení germanofilské vlády bolševiků, anulování potupného brestlitevského míru, svolání nového ústavodárného sněmu, obnovení rusko-německé fronty a vrácení Ruska do řad jeho bývalých spojenců, do řad Dohody. Československé vojsko stalo se tak nepřímým původcem i nového politického kursu v osvobozeném území Sibíře a Ruska. Podivuhodná historie vystoupení! Bylo vynuceno okolnostmi, došlo k němu vlastně proti původním úmyslům vojska v pouhé sebeobraně, ale brzy po několika vítězných úspěších bralo již na sebe nové formy, vytyčovalo si na přání ruského obyvatelstva a za souhlasu představitelů dohodových států nové cíle...

Zprávy o Čechoslovácích jako osvoboditelích Ruska ze jha germanofilských bolševiků se rozletěly světem. Nepatrné a poměrně ještě málo známé do té doby ruské legie staly se takřka přes noc jedním z mocenských činitelů, k němuž se upoutal rázem vojenský i politický zájem největších států světa. Plná shoda bojové činnosti československých legií v Rusku s politikou našeho zahraničního odboje a dohodových států byla pak dokumentována hlavně tím, že československé vojsko, vydobývši si volnou dráhu až do Vladivostoku, vrací se zatím postupně, počínajíc 6. červencem, zpět na Volhu a do Urálu jako předvoj spojeneckých sil, jež měly obnoviti bývalou rusko-německou frontu proti Němcům a bolševikům.

Byl-li tento historický pochod ruských legií na západ nemalého významu pro tehdejší celkovou situaci v Evropě, tím důležitější

byl pro naše zahraniční hnutí. Německo nepočítající vlastně již od léta r. 1917 s Ruskem a nalézající v politice sovětské vlády ochotného, třebaže ne vždy věrného spojence, bylo zasaženo právě tam, kde po brestlitevském míru nečekalo již prázdného odporu. Bylo zbaveno takřka v poslední chvíli rozhodujících bojů na západní francouzské frontě svěžích posil nemalého počtu svých zajatců, kteří byli již v Sibiři na cestě do Německa, a konečně i onoho hospodářského vykořisťování Sibiře a značné části evropského Ruska, jež bylo obsazeno Čechoslováky. Pro bojující státy Dohody bylo to nesporné plus.

Proto jest zcela přirozené, že byly-li dříve ještě některé pochybnosti v poměru dohodových států k československému osvobozenskému hnutí, vystoupením ruských legií zmizely úplně. Hlavní z těchto států po prvé tehdy prohlašují svou plnou podporu našemu odboji v celém jeho rozsahu a do všech důsledků a obětí ruských legií nahrazují nejlepší odměnou, kterou mohly dát, uznáním Národní rady pařížské za základ příští vlády československých zemí a přijetím našich dobrovolnických legií za vojska dohodová. Odtud k plnému uznání Národní rady za skutečnou vládu byl už jenom krok, k němuž pak také zcela logicky došlo, když zhroucením se německé fronty na západním bojišti a kapitulací ústředních mocností vítězství Dohody ve světové válce bylo zabezpečeno.